

موسسه اندیشه و پژوهش طرح هزاره

نام کارگروه: کارگروه توسعه ایران
رئیس کارگروه: آقای سعید غلامی نتاچ امیری

تاریخ: ۱۳۸۹/۷/۱۴

تهیه کننده: سمیه جوانمردی

همکاران (اعضای کارگروه): آقایان مسین تسلیمی، سعید غلامی نتاچ،
محمود فرهادی نیا، رضا مجید زاده، رضا معصومی راد، امیر مهدیه، فانم ها

کوثر افضل زاده، سمیه جوانمردی، مریم گرشاسبی

عنوان: نسبت دین و توسعه در اندیشه علی شریعتی

عنوان فرعی:-

کلیدواژه: اسلام، شیعه، ایران

یادداشت:-

نسبت دین و توسعه در اندیشه علی شریعتی

معرفی صاحب‌نظر

- علی شریعتی : متولد ۱۲ آذر ۱۳۱۲ مشهد
- ❖ اخذ مدرک کارشناسی زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه مشهد
- ❖ اخذ درجه دکتری در رشته پارساشناسی یا قصص الاولیاء از دانشگاه پاریس در ۱۳۴۲، فعالیت سیاسی در پاریس
- ❖ بازگشت به ایران در ۱۳۴۳
- ❖ تدریس در دانشگاه مشهد از ۱۳۴۵
- ❖ او در ۲۹ خرداد ۱۳۵۶ در انگلستان، در اثر سکته قلبی در گذشت.

زمینه اجتماعی

- اندیشه شریعتی در پاسخ به زمینه اجتماعی شکل می گیرد که تحت تأثیر دو نیروی فکری زیر است:
- ۱. جنبش سکولاریسم ملی که با اجرای طرح های نوگرایی در راستای الگوهای غربی از جانب تشکیلات سیاسی پهلوی اول و دوم دنبال می شد.
- ۲. ایدئولوژی مارکسیستی

آثار

- مجموعه آثار او اعم است از تألیف، ترجمه، سخنرانی، نامه، شعر و ... که در ۳۵ جلد با عناوین زیر جمع آوری شده است.
- با مخاطب های آشنا، خودسازی انقلابی، بازگشت، ماو اقبال، حج، تشیع علوی و تشیع صفوی، اسلام شناسی ۱، ۲، ۳، چه باید کرد، انسان بی خود، بازشناسی هویت ایرانی- اسلامی، ویژگی های قرون جدید، روش شناخت اسلام و

آثار

▪ «وجودم تنها یک حرف است و زیستنم تنها گفتن همان یک حرف. اما بر سه گونه. سخن گفتن و معلمی کردن، نوشتن. آنچه تنها مردم می پسندند، سخن گفتن، آنچه هم من و هم مردم: معلمی کردن و آنچه خودم را راضی می کند و احساس می کنم با آن نه کار که زندگی می کنم: نوشتن!

▪ و نوشته هایم نیز بر سه گونه: اجتماعیات و اسلامیات و کویریات. آنچه تنها مردم می پسندند اجتماعیات و آنچه هم من و هم مردم اسلامیات و آنچه خودم را راضی می کند و احساس می کنم که با آن نه کار و

چه می گوید نه نموسناید که زندگ

اندیشه

توصیف وضع موجود

- از خود بیگانگی (الیناسیون)
- رکود و انجماد اسلام

اندیشه

توصیف وضع موجود؛ از خود بیگانگی

- خویش، هویت و شخصیت به مثابه مجموعه ای از سرمایه ها در نظر گرفته می شوند که شخص از تاریخ، فرهنگ و مذهبش می داند.
- اما این خویشتن در فرهنگ ما تحقیر شده، فاقد انتخاب و اختیار است. از تاریخ، فرهنگ و منابع فرهنگیش بریده است.

اندیشه

توصیف وضع موجود؛ رکود و انجماد اسلام

- «اسلام، در دوره رکود و توقیفش، در چهارچوبه های تنگ قومی و قالب های بسته محلی خود منجمد شده و بینش جهانی و جهانبینی اسلام فراموش شده است. وحدتی که اسلام بر اساس یک طرز تفکر جهانی- که در هیچ قومیت خاصی در سرزمین خاصی محدود نمی شود- بنیان گذاشته بود، تجزیه گردیده و متأسفانه مسلمین به دوره انزوا و در خود فرو رفتن بازگشته و در چهارچوب های محدودی از سنت و تاریخ و از مذاهب گوناگون جاهلی و افکار غیراسلامی و عقاید مسخ شده و اسلام، محصور و محبوس مانده اند» (مجموعه آثار ۵، صص ۳۳ و ۳۴)
- «این علی، این اسلام، در طول تاریخ، در اثر عوامل مختلف، تجزیه شد. اسلام از بین نرفته است، مکتب اسلام وجود دارد. اما آنچه مکتب اسلام را از آن قدرت انقلابی و شور حیاتی انداخته، متلاشی شدن پیکر اسلامی است، نه از میان رفتن آن.» (همان، ص ۳۸)

اندیشه

توصیف وضع موجود

○ «اسلام کنونی به ما تحرک نمی بخشد، بلکه به ما سکوت و سکون و قناعت و صبری که خودمان می گوئیم، نه به آن معنایی که اسلام گفته است) که این دو معنا اصلا متناقض با هم اند) به معنای ناامیدی از آن چه هست و بدبینی به طبیعت و به زندگی و جامعه و حیات اسلام، و همه امیدها را بعد از مرگ موکول کردن، به نام متدین بودن.» (مجموعه آثار ۵، ص ۴۲)

اندیشه تبیین وضع موجود

○ تلاش جهت کشف عوامل حقیقی و واقعی انحطاط و بدبختی

□ علل انحطاط

- استعمار
- نادانی و جهل مردم
- علت های دیگر:

موضع جغرافیایی ایران، وضع تمدنی ایران، نظام اجتماعی و جغرافیای سیاسی ایران، حکومت های متعدد بیگانه، طرح اسلام به غلط در برابر ملیت، بد مطرح کردن ملیت، دوری گزیدن از عینیت گرایی روشمند و آخرت اندیشی افراطی

اندیشه راه برون رفت

- تعیین مرحله تاریخی مورد بحث (توجه به زمان اجتماعی هر جامعه)
- شناخت تیپ فرهنگی جامعه

- «جامعه ما در حال حاضر از نظر تاریخی، در آغاز یک رنسانس و در انتهای دوره قرون وسطی، به سر می برد.» (مجموعه آثار ۲۰، ص ۲۸۳)
- «تیپ فرهنگی جامعه ما، مذهبی و اسلامی است.» (مجموعه آثار ۲۰، ص ۲۸۴)

اندیشه راه برون رفت

1. بازگشت به خویش: به کدام خویشتن؟؟
 - گزینه ۱: خویشتن نژادی = فاشسیم، نژادپرستی، جاهلیت (پرستی)
 - گزینه ۲: خویشتن باستانی (خویشتن دوره هخامنشیان، ساسانیان و ...) = اگر چه در تاریخ ثبت شده است، اما ملت آن را از آن خود نمی دانند.
 - ✓ **خویشتن مذهبی، اسلامی و شیعی = خویشتن اصیل و انسانی و احیای ارزش های فرهنگی و فکری سازنده و مترقی و آگاهی بخش خود ما.**

اندیشه راه برون رفت

۲. رنسانس اسلامی (شیعی)

- هدف: روح تقلیدی و تخدیری و تمکینی مذهب فعلی را به روح اجتهادی تهاجمی اعتراضی و انتقادی بدل کند و این انرژی عظیم متراکم در بطن جامعه و تاریخ را به استخراج، تصفیه و از آن ماده های حرکت زا و عناصر حرارت بخش به جامعه ببخشد. (مجموعه آثار ۲۰، ص ۲۹۶)

- اولین قدم برای رنسانس اسلامی رسیدن به این نکته مهم است که از دین می توان در شرایط مختلف فهم های مختلف داشت.

- «مذهب همچون طبیعت ثابت است اما انسان ها در رابطه با مذهب تکامل پیدا می کنند»

اندیشه راه برون رفت

- قرائت معتبر، قرائت امروزین از اسلام است؛ قرائت علمی، عقلی و تحلیلی نه فقط در فقه و اصول بلکه در تمامی اصول بنیادین.
- «ما به اصلاح فکر مذهبی خود پردازیم، یعنی شناخت دقیق و علمی اسلام و شناخت دقیق و علمی تشیع» (دین اندیشان متجدد، محمد منصور هاشمی، ص ۶۴ به نقل از ج ۲۶، ص ۳۶۳)
- از طریق: بازگشت به آن مذهب حیات و حرکت و عدالت و قدرت و تولد مجدد آن روح انقلابی بیدارکننده ای که حقیقت اسلام دارد و طرح مجدد آن پیام.

اندیشه راه برون رفت

- «حقیقت اسلام نیز چیزی جز تشیع نیست» (دین اندیشان متجدد، محمد منصور هاشمی، ص ۶۴ به نقل از ج ۲۶، ص ۶۹)
- تشیع مورد نظر او البته تشیع علوی است در برابر تشیع صفوی.
- مقایسه تشیع علوی و صفوی بر مبنای پایه های اعتقادی این دو مذهب:
 - وصایت، امامت، عصمت، ولایت، شفاعت، اجتهاد، تقلید، عدل، دعا، انتظار، غیبت

اندیشه راه برون رفت

۳. شناخت درست و آگاهانه جهان، تمدن جدید، فرهنگ غربی و قدرت های استعماری - بهترین شیوه ارتباط با غرب:

« علم و صنعت غربی را فراگرفت و فرهنگ و اخلاق و روابط اجتماعی و شیوه زندگی اش را کنار زد» (مجموعه آثار، ۵، ص ۱۱۸)

نقش برجسته روشنفکران در رنسانس اسلامی

○ روشنفکر کیست؟

- «روشنفکر نه فیلسوف است نه دانشمند، نه نویسنده و هنرمند، روشنفکر متعصب خودآگاهی است که روح زمان و نیاز جامعه اش را حس می کند و بینش جهت یابی و رهبری فرکی را داراست. این آگاهی و بینش، آگاهی و بینش ویژه ای است که در مسیر تجربه اجتماعی و عمل انقلابی بیشتر تحقق و تکامل می یابد تا از طریق تفکرات مجرد ذهنی و مطالعه و تحصیل مکتب های فلسفی و رشته های علمی. چه نهضت روشنفکری دنباله پیامبران تاریخ یعنی هادیان امت هاست»

- کسی است که نسبت به وضع انسانی خودش در زمان و مکان تاریخی و اجتماعی که در آن است خودآگاهی دارد و این خودآگاهی جبرا و ضرورتا به او احساس یک مسئولیت بخشیده است.

نقش برجسته روشنفکران در رنسانس اسلامی

○ مسئولیت اش چیست؟

- «بزرگترین مسئولیت روشنفکر در جامعه این است که علت اساسی و حقیقی انحطاط جامعه را پیدا کند و عامل واقعی توقف و عقب ماندگی و فاجعه را برای انسان، نژاد و محیطش کشف نماید و سپس:

- تشخیص راه حل ها، اهداف و مسیر درست بر اساس امکانات، نیازها، دردها و سرمایه های جامعه اش

- انتقال خودآگاهی به مردم آن جامعه

- توصیه به روشنفکران:

○ سعی در ایجاد پلی از خویشاوندی و آشنایی و تفاهم و هم زبانی میان جزیره روشنفکر و ساحل مردم که از هم دو رافتاده اند و هر چه می گذرد دورتر می شوند.

○ در جامعه ای که مذهبی است، چه مذهبی باشیم و چه غیرمذهبی، باید از مذهب شروع کرد.